

Остапович Інна Петрівна,
начальник сектору ювенальної превенції
УПД ГУ НП у Волинській області,
м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-5025-539X

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

У статті розглянуто деякі питання попередження дитячої злочинності та участь у цьому процесі підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Розкрито етапи, рівні та моделі профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі. Висвітлено основні завдання ювенальної превенції та особливості попередженням злочинності серед дітей як на груповому, так і на індивідуальному рівні. Докладно розкриваються питання індивідуальної профілактики дитячої злочинності та умови попередження вчинення ними правопорушень.

Ключові слова: профілактична робота, злочинність, діти, неповнолітні, ювенальна превенція, етапи профілактики, індивідуальна профілактика.

Забезпечення правопорядку на всіх етапах розвитку суспільства є одним із головних пріоритетів діяльності держави. Серед напрямів, на які в основному орієнтуються наявні програми щодо попередження правопорушень і злочинів, є робота з неповнолітніми, адже вони представляють майбутнє держави.

Не можна не погодитись із думкою В.М. Оржеховської, що правопорушення, здійснені неповнолітніми, – це небезпечні соціальні явища, оскільки, по-перше, негативно впливають на формування особистості; по-друге, завдають значної шкоди суспільству через втрату трудових ресурсів; по-третє, відіграють значну роль у формуванні рецидивної злочинності [3, с. 60].

Серед ключових чинників ризику щодо можливості скоєння злочинів неповнолітніми найчастіше називають такі: недостатній рівень правосвідомості та правових знань; відсутність системного підходу в організації дозвілля; вживання алкогольних та наркотичних речовин; низький рівень правових знань батьків та недостатня увага з їхнього боку до виховання тощо.

Більшість дослідників виокремлюють такі принципи, на яких базується сучасна система профілактики злочинності [7]:

– використання проактивного та відновного підходів під час запобігання правопорушенням, усуваючи причини та обставини, що можуть спонукати підлітків чинити протиправні дії та під час надання підтримки та допомоги в процесі подальшої ресоціалізації та реінтеграції підлітка.

– урахування психологічних особливостей (враховуються особливості психічного та фізичного стану молодої людини в період формування її особистості, коли вона особливо потребує підтримки і турботи з боку дорослих).

– повага до суспільних цінностей (профілактика ґрунтується на засадах поваги до суспільних цінностей, орієнтована на формування в соціумі шанобливого ставлення до загальнолюдських моральних засад, поваги до особистості, а також гендерних, етнічних, культурних та мовних відмінностей).

Своєчасне виявлення несприятливих факторів у житті дитини дозволяє на ранніх етапах вживати превентивних заходів щодо можливих ризиків у майбутньому.

Профілактика негативних явищ може здійснюватися на рівні всього суспільства, окремого регіону, окремої соціальної групи, установи, організації, окремого індивіда. Профілактична робота на макрорівні реалізується у вигляді комплексних профілактичних програм, кампаній, масових заходів, координованої діяльності мережі установ та організацій (висвітлення проблем у ЗМІ, публічні акції, зміни в соціальній і державній політиці, спрямовані на формування громадської думки, й індивідуальних ціннісних установок). На мікрорівні профілактика здійснюється у вигляді спеціальних програм, заходів і окремих дій у межах установ, організацій та за місцем проживання (освітні й тренінгові програми, спеціалізовані втручання для груп ризику). Індивідуальний рівень профілактики передбачає роботу, яка проводиться фахівцями з окремими особами (індивідуальне консультування й психологічний супровід) [8, с. 278].

Історично склалися кілька стратегій (загальних підходів) і моделей профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі:

– *стратегія боротьби* (усунення негативного явища, проблеми, їх ризиків та наслідків). Проблеми та явища визнаються однозначно негативними та неприпустимими, і профілактика, спрямована на їх недопущення;

– *стратегія нормалізації* (обмеження ризиків, негативного впливу проблеми чи явища). Негативне явище, проблема визначаються небажаними, але припустимими (принаймні частково за певних обставин), і профілактика спрямовується на обмеження їх негативних наслідків.

Потрібно пам'ятати, що система заходів попередження злочинності неповнолітніх має базуватися на засадах загальносоціального характеру, які призначені забезпечити необхідний рівень добробуту, культури, виховання та навчання молодих людей. Основним найважливішим етапом профілактики злочинності неповнолітніх є рання профілактика. Далі йдуть етапи: безпосередньої профілактики; профілактики, яка передуює злочинній поведінці, і нарешті, профілактики повторного вчинення злочинів. Ці етапи профілактики спрямовані на те, щоб відповідно: 1) оздоровити середовище і надати допомогу неповнолітнім, які опинилися у несприятливих умовах життя і виховання ще до того, як вони здійснять правопорушення (етап ранньої профілактики); 2) не допустити переходу на злочинний шлях і забезпечити виправлення осіб з певним рівнем дезадаптації тих, хто вчиняє правопорушення незлочинного характеру (етап безпосередньої профілактики); 3) не допустити переходу на злочинний шлях і створити умови для виправлення осіб, які систематично вчиняють правопорушення, характер та інтенсивність яких свідчать про вірогідність вчинення злочину у найближчому майбутньому (етап профілактики перед вчиненням злочину); 4) попередити повторне вчинення злочинів неповнолітніми, які раніше вчинили злочини (профілактика рецидиву) [1, с. 76].

Напруженість, нестабільність соціально-економічної ситуації, що склалась у державі, призвели до зростання відхилень різного роду в особистісному розвитку і поведінці дітей та підлітків, що все частіше породжує прояви жорстокості, агресивності, цинізму. Зі свого боку такий стан впливає не тільки на злочинність неповнолітніх, а й на кримінальну ситуацію в цілому в країні, від чого залежить безпека всього суспільства. Найчастішими правопорушеннями в цій сфері на сьогодні є такі, як вживання та розповсюдження малолітніми або неповнолітніми особами наркотичних речовин та алкогольних напоїв, булінг у школах та інших навчальних закладах та невиконання батьками їх батьківських прав та обов'язків.

У Законі України “Про Національну поліцію” зазначено, що Національна поліція України – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також, що однією з функцій поліції названо здійснення охорони та забезпечення публічної безпеки [5].

Особливе місце у діяльності Національної поліції відводиться підрозділам ювенальної превенції, які виконують основний обсяг роботи в галузі попередження дитячої злочинності та безпосередньо беруть участь у процесі виправлення і перевиховання цієї вікової категорії.

Працівники підрозділів ювенальної превенції займаються попередженням злочинності серед дітей як на загальному (груповому), так і на індивідуальному рівні.

Найбільш поширеною вважаються групові форми організації профілактичної роботи. Хочемо зауважити, що на наш погляд, реалізація таких форм роботи у більшій мірі відповідає особливостям підліткової психології, дає можливість учасникам не лише отримати певну інформацію, а й виразити свою позицію в групі однолітків, сформувати навички відповідної поведінки. Групові форми найчастіше використовуються в навчальних закладах та дозволяють охопити велику кількість дітей за умов обмеженого часу. Проте участь у групових профілактичних заходах не може повністю усунути потребу у проведенні індивідуальної профілактичної роботи, особливо, коли мова йде про неповнолітніх, що виховуються у неблагополучних умовах, педагогічно занедбаних дітей, неповнолітніх, яким властива девіантна поведінка.

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, основними завданнями відповідних підрозділів є: 1) профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення з ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності,

пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти [6].

Попереджувальна діяльність, організована відповідно до зазначених завдань, має забезпечувати всебічний профілактичний вплив на дітей, схильних до скоєння злочинів, на мікросередовище і соціальні умови, в яких вони перебувають. Передусім у процесі попередження дитячої злочинності працівники підрозділів ювенальної превенції мають спрямовувати свої зусилля на виявлення причин та умов, що сприяють злочинам, та їх нейтралізацію.

Особливе значення для попередження дитячої злочинності становить індивідуальна профілактика. Заходи індивідуальної профілактики мають впливати як на саму особистість дитини-злочинця, так і на її оточення. Метою індивідуальної профілактики злочинів, скоєних дітьми, є виправлення та перевиховання дитини, тобто зміна її криміногенної орієнтації.

Як системна діяльність, індивідуальна профілактика з неповнолітніми правопорушниками повинна спиратися на такі ключові принципи: 1) взаємозв'язок профілактичних заходів із вирішенням загальносоціальних проблем неповнолітніх та молоді; 2) вузька спеціалізація суб'єктів профілактики, зважаючи на досконале володіння навиками у галузі педагогіки, дитячої психології і психіатрії; 3) гнучкість форм і методів виховно-профілактичної роботи з урахуванням різних соціальних категорій і вікових груп неповнолітніх, а також їх національних та етнічних традицій, регіональних особливостей; 4) гуманне ставлення до неповнолітніх і неприпустимості приниження їхньої честі і гідності, жорстокого поводження, незважаючи на соціальну занедбаність; 5) підтримка сім'ї та взаємодія з нею у питаннях реалізації індивідуальної справи профілактики правопорушень; 6) застосування методів виховання і переконання (заходи примусу застосовуються у крайньому випадку, коли менш жорсткі заходи не дали бажаного профілактичного результату); 7) гласності, що означає систематичне інформування про стан правопорушень серед неповнолітніх, роботу спеціальних суб'єктів профілактики [2, с. 194].

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (затвердженої наказом Голови Національної поліції від 17 липня 2017 року № 1044) поліцейські підрозділи ювенальної превенції мають здійснювати такі заходи індивідуальної профілактики з дітьми, які перебувають на профілактичному обліку в поліції: 1) проводити ознайомлювальні, попереджувальні та виховні бесіди з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць; 2) проводити ознайомлювальні, попереджувальні бесіди з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення; 3) складати план заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини; 4) відвідувати за місцем проживання дитину для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень; 5) вживати інших профілактичних заходів, передбачених законодавством [6].

Отже, успішне проведення індивідуально-профілактичної роботи з попередження вчинення правопорушень неповнолітніми можливе за умови:

– максимального врахування вікових, гендерних особливостей психіки підлітків, стану здоров'я, індивідуальних інтересів, можливостей, перспектив тощо;

– створення системи диференційованих впливів соціального, педагогічного, психологічного, правового характеру.

– формування у неповнолітніх правопорушників бажання і потреби змінити свою поведінку, розвитку у них позитивних інтересів, уміння розумно організувати і проводити дозвілля;

– чіткої взаємодії та узгодженості діяльності усіх суб'єктів профілактичної та виховної роботи, зусилля яких мають спрямовуватись на підвищення рівня правосвідомості неповнолітніх правопорушників, розвиток позитивних рис та інтересів, формування адекватного ставлення до себе та оточення.

Однією з характерних особливостей реалізації підрозділами ювенальної превенції своїх функцій є вікові особливості суб'єктів їх діяльності, а це вимагає від інспекторів поліції застосування специфічних форм взаємодії з відповідною категорією та обов'язковим урахуванням їх фізіологічних, характерологічних та соціальних особливостей; уміння застосовувати різноманітні педагогічні та психологічні методи та методики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Голіна В.В., Смелянов В.П., Петрик П.Т.* Проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх з психічними аномаліями. Право України: юрид. журн. Київ, 2005. № 10. С. 74–76.

2. *Миненок М.Г., Миненок Д.М.* Корысть. Криминологические и уголовно-правовые проблемы. СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. 367 с.

3. *Оржеховська В.М.* Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навч.-метод. посібник. Київ: ВіАН, 1996. 351 с.

4. *Памтура І.І.* Причини та особливості соціальної дезадаптації неповнолітніх. Наука і правоохорона: наук. журн. Державний науково-дослідний інститут МВС України. Київ, 2016. № 3 (33). С. 333–338.

5. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. (дата звернення: 14.03.2020).

6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: наказ МВС України від 19.12.2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>. (дата звернення: 14.03.2020).

7. *Фіцула М.М., Парфанович І.І.* Відхилення у поведінці неповнолітніх: шляхи їх попередження та подолання: навч.-метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. 432 с.

8. *Ярема Н.Ю., Памтура І.І.* Психологічні аспекти превентивної діяльності поліції з попередження злочинності в молодіжному середовищі. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 берез. 2018 р.). МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 277–279.

REFERENCES

1. *Holina, V.V., Yemelyanov, V.P., Petryk, P.T.* (2005) Problemy borotby zi zlochinnistyu nepovnolitnikh z psikhichnimi anomaliyami. “Problems of Combating Juvenile Delinquency with Mental Anomalies”. Law of Ukraine: jurid. magazine. 2005. No 10. P. 74–76 [in Ukrainian].

2. *Mynenok, M.H., Mynenok, D.M.* (2001) Koryst. Kryminolohichni ta kryminalno-pravovi problemy. “Self-Interest. Criminological and Criminal Law Problems”. Saint Petersburg: Legal Center Press, 2001. 367 p. [in Russian].

3. *Orzhekhovska, V.M.* (1996) Profilaktyka pravoporushennya sered nepovnitnikh. “Prevention of Juvenile Delinquency”: manual. Kyiv: ViAN, 1996. 351 p. [in Ukrainian].

4. *Pampura, I.I.* (2016) Prychyny ta osoblyvosti sotsialnoyi dezadaptatsiyi nepovnitnikh. “Causes and Features of Social Maladaptation of Minors”. 2016. Nauka i Pravoohorona 3 (33), 333–338 [in Ukrainian].

5. About the National Police: Law of Ukraine of 02.07.2015 № 580-VIII. Database “Legislation of Ukraine” / The Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Date of Application: 14.03.2020) [in Ukrainian].

6. About the Statement of the Instruction on the organization of work of divisions of juvenile prevention of National police of Ukraine: the order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine from 12/19/2017 № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18> [in Ukrainian].

7. *Fitsula, M.M., Parfanovych, I.I.* (2008) Vidkhylennya u povedintsi nepovnitnikh: shlyakhy yikh poperedzhennya ta podolannya. “Deviations in the Behavior of Minors: Ways to Prevent and Overcome Them: Teaching Method”: manual. Ternopil: Bogdan, 2008. 432 p. [in Ukrainian].

8. *Yarema, N.Yu., Pampura, I.I.* (2018) Psykholohichni aspekty preventivnoyi diyalnosti politysyy z poperedzhennya zlochinnosti v molodizhnomu seredlvishchi. “Psychological Aspects of Preventive Activities of the Police to Prevent Crime among Young People”. Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: theses of All-Ukrainian scientific-practical conf. (Kharkiv, March 30, 2018). Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. Kharkiv, 2018. P. 277–279 [in Ukrainian].

UDC 351.741:159.9+371

Ostapovych Inna,
Head of the Juvenile Prevention Sector
of the Department of Preventive Activities of the Main Department
of National Police in Volyn region,
Lutsk, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-5025-539X

FEATURES OF PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE SUBSECTIONS OF JUVENILE PREVENTION OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Support of law and order during all periods of social development is one of the main priorities of any state. The tense, unstable social and economic situation that has developed in recent years in Ukraine leads to an increase in variances of different kinds in the personal development and behavior of children and adolescents. Of particular concern are not only progressive alienation, increased anxiety of minors, but also an increase in cynicism, cruelty, aggression. This situation certainly influences the factors that cause juvenile delinquency, in particular, the development of adolescent criminalization.

A special place in the prevention of child crime is given to the units of juvenile prevention of the National Police, which perform the main work in the field of prevention of juvenile crimes and are directly involved in the process of correction and re-education of juveniles who have committed crimes. Juvenile Prevention Police Offices address child crime at both general and individual levels. One of the characteristic features of the implementation of the units of juvenile prevention of their functions is the age peculiarities of the subjects of their activity, which requires police inspectors

© Ostapovych Inna, 2020

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2020.2\(48\).32](https://doi.org/10.36486/np.2020.2(48).32)

Issue 2(48) 2020

<http://naukaipravoohorona.com/>

to use specific forms of an interaction with the appropriate category and to take into account their physiological, character and social characteristics; ability to apply various pedagogical and psychological methods and techniques.

Keywords: preventive work, crime, children, minors, juvenile prevention, stages of prevention, individual prevention.

Отримано 11.06.2020